

Závěr

V závěrečné části disertační práce je třeba provést stručnou abstrakci studiím načerpaných poznatků, provést jejich pochvalné či kritické zhodnocení a zabývat se eventuelními úvahami de lege ferenda.

Je třeba poznamenat, že problematiku, již je obsah této práce věnován, lze považovat za agendu mimořádně náročnou, mnohem náročnější, než autor při provádění volby tématu předpokládal. Bylo nutno shromáždit a prohledat nepřeberné množství pramenů, zejména zákonných i podzákonných právních předpisů, důvodových zpráv k nim, výkladových stanovisek a meritorních pokynů státních orgánů aplikujících odškodňovací právní normy, a v neposlední řadě též relevantní judikatury. Vzhledem k šíři zvoleného tématu a k časovému rozpětí období, kterého se týká, bylo nutno vycházet z podkladů vzniklých nejen v současnosti, ale i v dávné minulosti. Výsledkem tohoto bádání je dílo, které je nyní čtenáři předkládáno. Dílo, při jehož tvorbě byl autor veden snahou poskytnout komplexní a věrný obraz znázorňující všechny podstatné skutečnosti, poukázat na souvislosti či problematické aspekty. To vše způsobem, který by v rámci možností nepostrádal zajímavost, avšak ani patřičnou odbornou či profesionální úroveň. Prostředkem k tomuto cíli je výkladová koncepce založená na snaze akcentovat základní zásady a principy konkrétní právní úpravy a odhlížet od jednotlivostí (není-li zmínka o nich, dle názoru autora, nezbytná pro pochopení prováděného výkladu). Jednalo se o práci vpravdě mravenčí.

Myšlenku napravit či zmírnit následky flagrantních prohřešků proti humanitě, spravedlnosti a rovnosti a zároveň ocenit činnost hrdinů, kteří proti tomuto bezpráví aktivně bojovali, je třeba jistě považovat za velmi moudrou. Snaha státu vyrovnat se se svojí neblahou minulostí, v níž došlo k selhání jeho hlavní funkce, tj. ochrana svých občanů a zajištění jejich bezpečí, jistoty, rovného a spravedlivého zacházení, je jistě chvályhodná a svědčí o určitém jeho civilizačním posunu⁵⁶⁸. Realizace těchto idejí v podobě samotných norem objektivního práva, jakož i následně v interpretační a aplikační praxi, však naráží na řadu problematických momentů. Proto musí závěrečné komplexní hodnocení provedené autorem této disertace bohužel vyznít spíše negativně.

Z výkladu obsaženého v předchozích kapitolách lze dovodit několik atributů charakterizujících odškodňovací právní úpravu jako celek, kompenzační nároky individuálních osob jí založené, ale i praktickou stránku věci, tj. činnost orgánů aplikujících odškodňovací právní normy a soudů.

Na prvním místě lze zmínit **interdisciplinárnost** této agendy a s tím související **roztříštěnost právní úpravy**. Odškodňování účastníků odboje lze pro jeho rozsáhlost považovat za právní odvětví sui generis, jehož regulaci lze nalézt jako součást všech tradičních právních odvětví, tj. práva občanského, správního i trestního, neboť v rámci každého z nich došlo v minulosti ve větší či menší míře ke křivdám, které bylo posléze třeba napravit či alespoň zmírnit. Kombinace tohoto odvětvového hlediska s hlediskem historickým (existují tři temná historická období s potřebou trojího odškodnění) a hlediskem ekonomickým (jde-li o odškodnění formou dlouhodobě se opakující dávky, lze je poskytovat

⁵⁶⁸ K těmto pozitivním aspektům podrobněji v rámci výkladu obsaženého v předchozích kapitolách.

ve výši odpovídající vždy aktuálním hospodářským možnostem státu) je faktickou překážkou kodifikace tohoto souboru právních norem, i když při hlubším zamyšlení si takovou kodifikační koncepcí, alespoň v rámci jednotlivých historických období jako samostatných celků, představit lze. O tom svědčí i některé kodifikační náznaky související s touto materií, kterých byla československá a česká společnost v minulosti svědkem. Řeč je např. o zákonu č. 462/1919 Sb., o propůjčování míst legionářům, zákonu č. 255/1946 Sb., o příslušnících československé armády v zahraničí a o některých jiných účastnících národního boje za osvobození, nebo o novodobých zákonech o soudních a mimosoudních rehabilitacích (zákon č. 119/1990 Sb. a zákon č. 87/1991 Sb.). Tyto předpisy definovaly pomocí přesných kvalifikačních znaků okruhy osob, jejichž životní osudy v podobě aktivní odbojové činnosti či pasivní persekuce zasluhují odškodnění (ocenění), čímž vytvořily platformu (referenční rámec) pro posuzování, zda konkrétní osoba splnila podmínky pro poskytnutí reparačních nároků (ve formě peněžní nebo jiné) založených buď přímo těmito předpisy samotnými nebo normami pozdějšími, na ně se odvolávajícími (delegujícími).

Tuto **provázanost právních úprav** by zajisté bylo možno považovat za prvek veskrze pozitivní (smíříme-li se s myšlenkou, že úplná kodifikace je prakticky vyloučena), neboť existence provázanosti úprav bývá obecně imanentní dlouhodobě proklamované ideje jednoduchosti a seznatelnosti práva. V odškodňovací agendě je však v řadě případů pravý opak pravdou, neboť charakter oné provázanosti je zde velmi často pouze **relativní**. Předpisy zakládající účastníkům odboje (zejména druhého a třetího) nároky v oblasti sociálního zabezpečení totiž vedle přímých delegačních ustanovení obsahují v mnoha případech pro svoje účely další „zpřesňující“ formulace, které posunují definice uvedené v původních odškodňovacích předpisech, na něž je odkazováno, do zcela jiných (spíše užších) dimenzí. Taková zužující **specifikace** se může týkat např. období, které je novým předpisem odškodňováno, případně charakteru odškodňované odbojové činnosti či persekuce. Důsledky zúžení patřičné definice jsou téměř vždy negativní, neboť toto může znamenat nedůvodnou a eticky nevhodnou **politizaci** konkrétního odškodňovacího nároku⁵⁶⁹ (spíše v minulosti), ale též interpretační či aplikační problémy⁵⁷⁰ (potřeba dalšího dokazování, která komplikuje a prodražuje správní řízení). Existence extrémního množství **výjimek** z obecné právní úpravy, která je charakteristická zejména pro novodobé odškodňovací právní předpisy, je bohužel závažnou překážkou při hledání všeobecně platných pravidel či principů, jejichž znalost je nezbytná pro správné uchopení a absorpci této úpravy pro účely její aplikace. Na tomto místě je třeba přiznat praktickou zkušenost, že orientovat se v této nepřehledné změti navzájem provázaných právních předpisů a judikatury je složité i pro odborníky s právním vzděláním. Je proto pouhou iluzí myslet si, že tato agenda může být srozumitelná pro laickou veřejnost v podobě samotných adresátů odškodňovacích norem, tj. účastníků odboje a pozůstalých po nich. Průvodním znakem tohoto nešvaru je skutečnost, že v mnoha případech si žádosti o odškodňovací dávky podávají osoby, na které se norma vůbec nevztahuje (osoba nerozumí textu normy, není si tedy jistá, zda splňuje podmínky nároku – proto raději podá žádost, aby o případný nárok

⁵⁶⁹ Jaké jsme mohli být svědky např. v případě zákona č. 55/1956 Sb., o sociálním zabezpečení či zákona č. 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení, v prvotním znění (nevýhodné postavení legionářů oproti Rudoarmějcům).

⁵⁷⁰ Např. v případě zúžení definice pojmu „čs. politický vězeň“, ke kterému došlo v zákoně č. 217/1994 Sb.

nepřišla), jakož i nezbytnost využití služeb odborníka (advokáta, event. právníka některého ze zájmových sdružení účastníků odboje), nastane-li problematická situace.

Co se týče odškodňovacích či oceňovacích nároků samotných, ani zde nelze vyslovit jednoznačně pozitivní hodnocení. Naopak, při širší úvaze lze dospět k závěru, že v jejich koncepci se v celé svojí nahotě zrcadlí lidská nedokonalost, přestože cesta k jejich vzniku byla v zásadě dlážděna dobrými úmysly. Jedním dechem je však třeba dodat, že dokonalé není na světě nic a že nedokonalost související s odškodňovacími nároky není v řadě případů výsledkem subjektivní neschopnosti konkrétních zákonodárců vytvořit právní úpravu na odpovídající kvalitativní úrovni, jako spíše důsledkem nepříznivých historických okolností, nedostatečných fiskálních možností, přeskupení společenských hodnot či jiných, subjektivně těžko ovlivnitelných, faktorů.

Hlavním a zcela zásadním nedostatkem všech odškodňovacích nároků, hodnotíme-li je ve vzájemných souvislostech jako jediný celek, je jejich do očí bijící **nespravedlnost** či **diskriminační charakter** úzce související s jejich kvalitativní i kvantitativní **diverzitou**.

Jak bylo zmíněno v předchozích kapitolách disertace, mohou mít tato oprávnění různou podobu. V počátečních fázích vývoje šlo primárně o důstojné začlenění jedince do společnosti a sekundárně o finanční efekt takové integrace – to když byla účastníkům odboje vyhrazována služební místa ve veřejné správě. Posléze se přistoupilo k reparacím v oblasti sociálního zabezpečení s cílem zajistit dotčenému jedinci či jeho pozůstalým odpovídající životní úroveň, a to formou patřičných sociálních dávek či služeb. V moderní době je již kladen primární akcent na finanční stránku věci, když jsou poškozeným poskytována významná finanční plnění jednorázového či opakujícího se charakteru. Nelze samozřejmě zapomínat ani na civilněprávní způsoby odškodnění, tj. majetkové restituce, jakož i na rehabilitace v oblasti trestního či správního práva (rušení soudních rozsudků resp. správních rozhodnutí ex lege). Intenzita odškodňovacího efektu je samozřejmě u každého z těchto způsobů jiná, větší či menší.

Pokud jde o období po první světové válce a odškodňování příslušníků čs. legií, lze ještě o jakési spravedlnosti či rovnosti hovořit. Prvorepublikový zákonodárce byl v tomto ohledu uvědomělý, při koncipování odškodňovacích nároků zohlednil relevantní historické okolnosti (zejména pokud jde o vymezení pojmu „legionář“) a regulaci nároků nastavil tak, aby v míře co možná nejvyšší dokázaly reagovat na specifika sociálního postavení konkrétního jedince.

Po druhé světové válce se již situace v tomto ohledu zhoršila. Odškodňovací nároky v oblasti sociálního zabezpečení byly po dlouhou dobu doprovázeny politickými aspekty (služba v Rudé armádě byla započítávána výhodněji než např. služba v čs. legiích), ale též nerovností související se způsobem stanovení výpočtu dávky (doba odboje se sice hodnotila každému odbojářovi vícenásobně jako doba zaměstnání, avšak průměrný měsíční výdělek byl u každé konkrétní osoby jiný, což se projevovalo v rozdílné výši absolutní částky poskytované každému jednotlivci z titulu jeho odbojové činnosti). Nápravu přinesl až zákon č. 161/1968 Sb., který zavedl odškodnění pevnými částkami připočtenými k důchodu v závislosti na délce a intenzitě odbojové činnosti – od jeho účinnosti lze opět na tomto poli hovořit o jakési formální spravedlnosti, i když velmi relativní. Koncepce založená

na poskytování pravidelně se opakujících plnění má svá úskalí – absolutní výše poskytnuté částky odvisí od délky života konkrétního jedince⁵⁷¹ a data vzniku nároku na jeho důchod.

Propad spravedlnosti ovšem odškodňovací právní úprava zaznamenala po roce 1989, i když zprvu se situace vyvíjela velmi slibně. Zákony o soudní a mimosoudní rehabilitaci lze považovat za velmi propracované a respektující zásadu rovnosti, i když odškodňovací nároky jimi založené jsou opět vázány na důchody. Poté však přišly na řadu předpisy znovu odškodňující druhý odboj (poté, co již tento byl odškodněn předpisy o sociálním zabezpečení v minulosti), za které zákonodárce určitě nelze pochválit. Jednak proto, že jednotlivé kategorie účastníků národního boje za osvobození (ve smyslu zákona č. 255/1946 Sb.) nebyly odškodněny naráz jako celek, ale bohužel s velkým časovým odstupem – čs. političtí vězni v roce 1995, příslušníci čs. zahraničních armád a spojeneckých armád v roce 2000, ostatní kategorie pak v letech 2001 a 2002 – tento časový odstup samozřejmě, s ohledem na věkovou skladbu potencionálních oprávněných, je významným diskriminujícím elementem. Neodůvodněně diskriminační je též vázanost dávek na státní občanství ČR zkoumané ke dni podání žádosti – existuje řada lidí, kteří v důsledku vývoje politické situace po 2. světové válce odešli do zahraničí a získali tamější státní občanství; tito jsou z nároků vyloučeni. Tyto předpisy rovněž neodškodnily dobu odbojové činnosti či persekuce kratší než tři měsíce. Na druhé straně, zvolená forma odškodnění v podobě jednorázové peněžní částky je jistě spravedlivější než forma pravidelného opakujícího se plnění⁵⁷². Skutečnost, že čs. političtí vězni obdrželi v roce 1995 nižší reparační částku než ostatní kategorie účastníků druhého odboje v letech 2000 až 2002, autor této disertace samu o sobě za diskriminační nepovažuje, neboť s ohledem na posun cenové hladiny v mezidobí byla reálná hodnota plnění v podstatě stejná. Jako ne příliš povedenou normu lze pak vnímat zákon č. 357/2005 Sb. – tento přinesl již třetí odškodnění účastníků druhého odboje, tentokrát ve formě pravidelného opakujícího se plnění vázaného na pobírání důchodu z českého důchodového pojištění, kterážto forma je jistě nespravedlivá vůči odbojářům a perzekuovaným osobám, které z jakýchkoliv důvodů nesplnily podmínky nároku na takový důchod⁵⁷³.

Hovoříme-li o spravedlnosti, nelze filozoficky nepoznamenat ani zcela objektivní skutečnost – osoby, které se vydání odškodňovacích předpisů nedožily, již nikdy odškodněny nebudou.

K hladkému a důstojnému průběhu odškodňovacího procesu po roce 1989, zejména pak po roce 1994, příliš nepřispěla ani činnost správních orgánů, do jejichž kompetence provádění této materie spadalo. Na jejich obranu je třeba uvést, že do jejich působnosti spadlo cosi nového, s čím dosud neměly příliš rozsáhlé zkušenosti, zejména pokud jde o důkazní stránku věci. Navíc se jednalo o agendu značně širokou, zvláště pokud jde o množství rehabilitovaných či jinak odškodňovaných osob. I přes tuto hektickou

⁵⁷¹ Délka života jedince je prvek, k němuž je při posuzování spravedlnosti třeba přihlížet, a to i přesto (nebo právě proto), že samotná ona skutečnost, že délka života každého jedince je rozdílná, je vlastně nespravedlivá.

⁵⁷² Nevýhodou však byla nemožnost vzniku nároku po marném uplynutí prekluzivní lhůty k uplatnění žádosti. Takovou koncepci autor považuje za neodůvodněně přísnou a z etického hlediska nevhodnou. Zákonodárce se měl, dle názoru autora této disertace, raději inspirovat právní úpravou důchodového pojištění, podle které nárok na důchod uplynutím času nezaniká (zaniká pouze nárok na výplatu jednotlivých splátek – to by zde samozřejmě nepřicházelo v úvahu, pozn. aut.).

⁵⁷³ Nápravu s největší pravděpodobností zajistí „zákon o jednorázové peněžní částce nahrazující příplatek k důchodu a zvláštní příspěvek k důchodu a o změně některých zákonů“, jehož návrh bez problémů prošel Poslaneckou sněmovnou i Senátem a ke dni odevzdání této disertace čeká na podpis prezidenta republiky (viz další text).

atmosféru správní orgány aplikační praxi bohužel dále komplikovaly přijímáním zkonstatěných striktně gramatických a spíše restriktivních výkladů odškodňovacích norem ve snaze neodchýlit se ani nepatrně od dikce odškodňovací normy, a to i v případech, kdyby takové odchýlení znamenalo posun aplikační praxe směrem k zajištění vyšší míry rovnosti odškodňovaných osob, aniž by došlo k postupu *contra legem*. To vše pod rouškou argumentace „veřejným zájmem“. Autor si na tomto místě dovoluje poznamenat, že otázka, co je veřejným zájmem, který odškodňovací předpisy sledují, je nanejvýš zajímavá. Nelze se ubránit pocitu, že při demokratickém uvažování a za použití principu proporcionality je v těchto situacích třeba dospět k závěru o přednosti postupu směřujícího k ochraně rovnosti a spravedlnosti před postupem chránícím fiskální stránku věci.

Gramatické výklady správních orgánů kontinuálně akceptovala i judikatura nižších soudů. Teprve Ústavní soud ČR, ochránce ústavnosti a průkopník moderních demokratických hodnot, stanovil jasná pravidla pro použití gramatického výkladu v praxi, když v jednom ze svých nálezů⁵⁷⁴ uvedl, že „jazykový výklad představuje pouze prvotní přiblížení se k aplikované právní normě. Je pouze východiskem pro objasnění a ujasnění si jejího smyslu a účelu (k čemuž slouží i řada dalších postupů, jako logický a systematický výklad, výklad *e ratione legis*, atd.). Mechanická aplikace abstrahující, resp. neuvědomující si smysl a účel právní normy, činí z práva nástroj odcizení a absurdity.“ A v jiném nálezu⁵⁷⁵ Ústavní soud uvádí, že „Ústava České republiky není založena na hodnotové neutralitě, není jen pouhým vymezením institucí a procesů, ale včleňuje do svého textu i určité regulativní ideje vyjadřující základní nedotknutelné hodnoty demokratické společnosti. Ústava akceptuje a respektuje princip legality jako součást celkové koncepce právního státu, neváže však pozitivní právo jen na formální legalitu, ale výklad a použití právních norem podřizuje jejich obsahově materiálnímu smyslu, podmiňuje právo respektováním základních konstitutivních hodnot demokratické společnosti a těmito hodnotami také užití právních norem měří.“ Správní orgány provádějící odškodňovací předpisy dlouhodobě nedokázaly smířit s nezbytností tyto postuláty absorbovat, akceptovat a při své praxi je obecně aplikovat, a to s alibistickým odkazem na proklamovanou pouhou individuální závaznost rozhodnutí Ústavního soudu. Teprve v poslední době, zdá se, se v tomto ohledu začíná blýskat na lepší časy.

Závěrečná poznámka tohoto v zásadě negativního hodnocení bude opět věnována atributům právní úpravy, a to zejména té novodobé. Je třeba bohužel konstatovat její až překotnou dynamičnost a nedostatek jednotné koncepce. Dva aspekty spolu úzce související nastaly zajisté v důsledku okolností, kterými je legislativní proces směřující ke vzniku těchto předpisů doprovázen. Autor má na mysli zejména činnost zájmových organizací zastupujících účastníky odboje (Konfederace politických vězňů, Český svaz bojovníků za svobodu), které se v pravidelných časových intervalech snaží vyhledávat nové a nové křivdy v minulosti způsobené a následně též způsoby, jakými by tyto křivdy mohly být v současnosti zmírněny, nejlépe finanční formou. Ukazuje se též, že některé křivdy již byly řádně odhaleny a odškodňovací nároky založeny, avšak v důsledku nevhodně zvoleného způsobu odškodnění či nevhodně formulovaného okruhu

⁵⁷⁴ Nález ÚS ze dne 17. 12. 1997, sp. zn. Pl. ÚS 33/97.

⁵⁷⁵ Nález ÚS ze dne 21. 12. 1993, sp. zn. Pl. ÚS 19/91.

oprávněných, došlo v rámci odškodňovacího procesu k diskriminaci některých poškozených, tj. neposkytnutí kompenzace buď proto, že odškodňovací norma byla nesprávně (restriktivně) interpretována nebo proto, že na ně ve svém textu vůbec nepamatuje. Zde se tedy v podstatě jedná o jakousi „křivdu na druhou“, kterou je opět nutno napravit. Důkazem může být např. návrh **zákona o jednorázové peněžní částce nahrazující příplatek k důchodu a zvláštní příspěvek k důchodu a změně některých zákonů**, který byl dne 26. března 2009 jako tisk 39 schválen Senátem Parlamentu ČR a v době odevzdání této disertační práce čeká na podpis prezidenta republiky. Na jeho základě:

- má být přiznána jednorázová peněžní částka nahrazující příplatek k důchodu nebo zvláštní příspěvek k důchodu podle zákona č. 357/2005 Sb., ve znění zákona č. 261/2007 Sb. a zákona č. 306/2008 Sb., a příplatek k důchodu podle nařízení vlády č. 622/2004 Sb., ve znění nařízení vlády č. 405/2005 Sb. a nařízení vlády č. 369/2007 Sb., fyzické osobě, která nemá nárok na příplatek k důchodu nebo zvláštní příspěvek k důchodu podle těchto předpisů jen proto, že nepobírá důchod z českého důchodového pojištění, na jehož výplatu je nárok na příplatek nebo příspěvek vázán, a to ve výši 72násobku měsíční částky příplatku k důchodu nebo zvláštního příspěvku k důchodu, na kterou by oprávněný měl nárok ke dni splnění podmínky nároku na jednorázovou peněžní částku, pokud by splňovala i podmínku pobírání důchodu z českého důchodového pojištění,
- upravuje se dosavadní výše příplatku k důchodu po osobách, které padly, byly popraveny nebo zemřely ve vyšetřovací vazbě, vězení, koncentračním táboře nebo internačním táboře anebo byly násilně usmrceny v souvislosti se zatýkáním, a to stejným způsobem, jakým tuto výši upravil zákon č. 369/2007 Sb. pro pozůstalé po osobách usmrcených v souvislosti s třetím odbojem (zvýšení o 2400 Kč, resp. 3000 Kč),
- má být přiznán nárok na zvláštní příspěvek k důchodu osobám, soudně a mimosoudně rehabilitovaným či vdovám a vdovcům po nich, za podmínky, že omezení osobní svobody, které nebylo časově vymezeno anebo které mělo trvat déle než 12 měsíců, skončilo ze zdravotních důvodů před uplynutím 12 měsíců.

Zájmovým sdružením samozřejmě nelze jejich v podstatě lobbyistickou činnost spočívající v prosazování svých požadavků v závislosti na aktuální politické situaci (bylo již zmíněno výše v kapitole 1 této disertace) spravedlivě vytýkat. Ani konstatovaná **dynamičnost** tohoto odvětví by vlastně nemusela být na újmu. Jedná se přeci o součást práva sociálního zabezpečení, o němž zajisté beze zbytku platí, co je uvedeno ve zpravodajské zprávě zákonodárce k příslušné hlavě (čtvrté) Listiny základních práv a svobod: „*Zatímco práva a svobody upravené v předchozích hlavách mají povahu absolutní a jako takové jsou Ústavou chráněny, práva z této hlavy jsou převážně relativní, a to v tom smyslu, že jejich rozvoj – a platí to především o právech hospodářských a sociálních – je závislý na stavu národního hospodářství a především na jeho hmotných výsledcích. Proto také koncepce těchto práv sice dodržuje základní principy jejich vynutitelnosti cestou soudní ochrany, nicméně u práv sociálních ve většině nejsou ústavním zákonem dány podmínky, z nichž by obyčejný zákon měl vycházet. Vlastní úprava normou nižšího stupně*

*nemůže nepodléhat změnám podle vývoje ekonomické a životní úrovně, takže svazovat obyčejného zákonodárce ústavními bariérami by nebylo na místě.*⁵⁷⁶

Co však lze hodnotit jednoznačně negativně je onen **nedostatek jednotné koncepce**. Uvážíme-li, že druhý odboj byl po listopadové revoluci odškodňován již na základě čtyř předpisů, přičemž tři z nich jsou „stejně a přece trochu jiné“, a některé z nich musely být dokonce novelizovány, a že regulace odškodňování třetího odboje je na tom podobně, lze tyto skutečnosti považovat z hlediska legislativního za alarmující. Dle názoru autora měl např. zákonodárce hned v roce 1994, kdy přišel na svět první z novodobých předpisů zakládajících reparační nároky účastníkům druhého odboje (zákon č. 217/1994 Sb.), vytvořit propracovanou odškodňovací normu založenou na jasných a spravedlivých principech prostých jakékoliv diskriminace – bylo přeci jisté, že ostatní skupiny osob spadajících do rámce zákona č. 255/1946 Sb. se nenechají „odbýt“. Má-li být vydán perfektní předpis, je třeba v průběhu jeho tvorby oslovit se žádostí o spolupráci experty na patřičnou problematiku, tedy v daném případě nejen zástupce dané zájmové skupiny, ale i příslušníky jiných zájmových skupin, odborníky z oblasti historie, jakož i z oblasti práva. Produkt takové expertní skupiny je posléze třeba podrobit rozsáhlému připomínkovému řízení a přihlídnout zejména k námitkám orgánu (orgánů), do jehož (jejichž) kompetence má realizace předpokládané nové agendy spadat. Je-li posléze předpis vydán a vyjdou najevo některé jeho nedokonalosti popř. další okruhy potencionálních oprávněných, není přeci nutno vydávat k nápravě těchto nedostatků nový předpis regulující danou problematiku od základů nově, i když v podstatě stejně – jednodušší i praktičtější je ubírat se cestou novelizace dosavadního předpisu. Řadu nedostatků dikce normy je rovněž možno napravit cestou interpretační, tedy, speciálně pokud jde o odškodňovací normy, rozumným výkladem respektujícím smysl odškodňovacích předpisů⁵⁷⁷, jakož i všeobecně uznávané hodnoty demokratického právního státu, zejména pak ty, jejichž dřívější pošlapávání je nyní odškodňováno – rovnost lidí před zákonem a ochrana lidské důstojnosti. Vhodné by zajisté bylo též začlenit do textu odškodňovacích právních norem možnost využití institutu odstranění tvrdosti zákona, což by ministru práce a sociálních věcí umožnilo za využití správního uvážení vyřešit k všestranné spokojenosti řadu problematických situací, na které text právní normy mnohdy poněkud nespravedlivě nepamatuje.

Je jisté, že na nápravu toho, co se dosud nepodařilo je již pozdě. Je však třeba vyvarovat se v budoucnu chyb, ke kterým až dosud docházelo. Normotvůrce by si měl zejména uvědomit, zda nové požadavky zájmových sdružení jsou skutečně oprávněné, zda poskytnuté odškodnění může a bude nade všei pochybnost sloužit tam, kde došlo ke křivdě, zda náhodou neodškodňuje znovu totéž, co již jednou odškodněno bylo⁵⁷⁸, a zamyslet se rovněž nad tím, zda je v souladu se společenskou potřebou, aby odškodňovací proces

⁵⁷⁶ In: Bělina, M., Kalenská, M., a kol., *Pocita Petru Trösterovi* (sborník příspěvků), autor kapitoly Jan Musil, ASPI, Praha 2009.

⁵⁷⁷ Při interpretaci odškodňovacích předpisů si dle názoru autora této disertace nelze vystačit pouze s výkladovými pravidly vycházejícími pouze z gramatické stránky zákonné dikce. V řadě právně delikátních problematických situací se v rámci této agendy nelze obejít bez vlastností, které by měly být každému právníkovi vrozené – schopnost pochopit účel právní normy, abstrahovat od jednotlivostí a v návaznosti na to v souladu s mnohými doporučeními Ústavního soudu ČR argumentovat „e ratione legis“.

⁵⁷⁸ Např. zákony o soudních a mimosoudních rehabilitacích (č. 119/1990 Sb., č. 87/1991 Sb.) odškodnily účastníky třetího odboje (osoby perzekuované komunistickým režimem). Další odškodnění totožnému okruhu osob přineslo nařízení vlády č. 622/2004 Sb. a jeho novely, atd.

donekonečna pokračoval zakládáním nových a nových reparačních nároků finančního charakteru namísto eventuelního dostatečného ocenění aktivní odbojové činnosti cestou morálního zadostiučinění formou udělení státních vyznamenání, popř. přijetím jiných opatření satisfakčního charakteru⁵⁷⁹. Dojde-li přesto k závěru, že další reparační nároky je vhodné založit, měl by vždy myslet též na praktickou stránku věci. Orgány, které budou odškodňovací normu aplikovat, potřebují čas, aby se na tuto aplikaci dokázaly náležitě připravit, zejména po „softwarové“ stránce. Proto musí normotvůrce rovněž dbát na to, aby nový předpis vždy opatřil dostatečnou legisvakancí.

Neučiní-li tak, bude i nadále odškodňovací legislativa „nepřehlednou směsicí rozličných myšlenek vtělených do nepřiliš zdařilých právních norem“⁵⁸⁰, což u veřejnosti vzbudí spíše kritiku než pocit zadostiučinění a vyrovnání se s minulostí. To je mé doporučení zákonodárci, to je má závěrečná úvaha *de lege ferenda*.

⁵⁷⁹ Přijetí tzv. „lustračních zákonů“, odtajnění svazků StB, apod.

⁵⁸⁰ Takové kritice podrobuje (obecně) porevoluční legislativní činnost JUDr. Vlastimil Ševčík, bývalý soudce Ústavního soudu ČR, ve svojí publikaci „Právo a ústavnost v České republice“ (Eurolex Bohemia, Praha 2002, str. 23).